

Geoinformatika

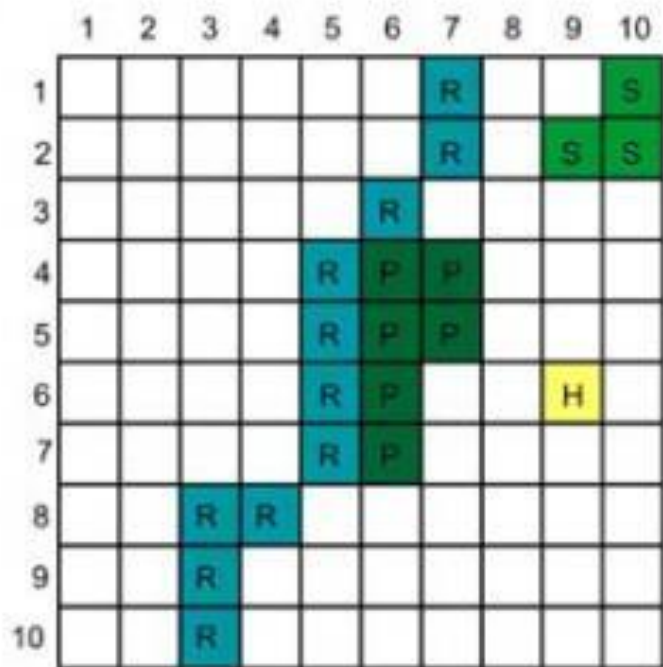
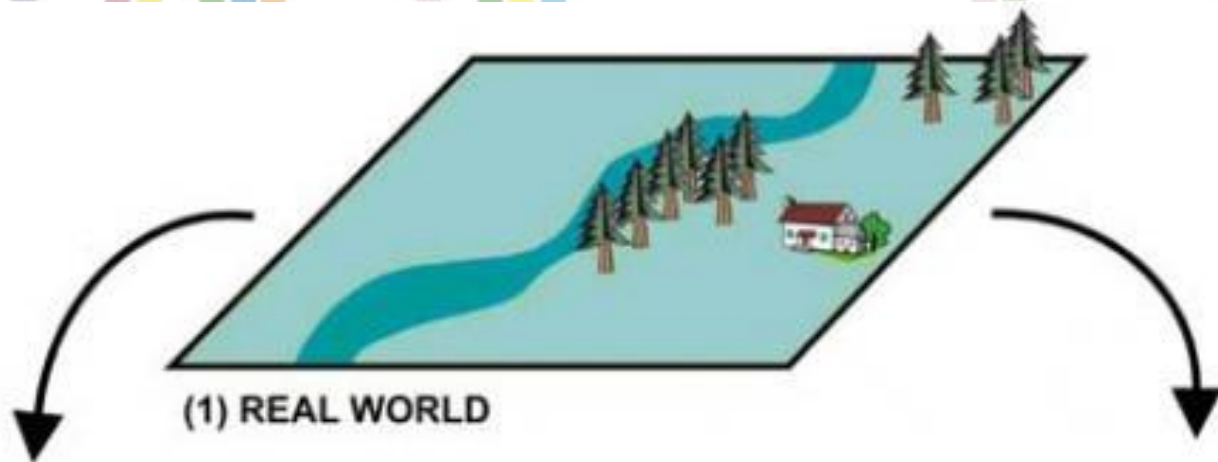
III. Rastrový datový model

jaro 2018

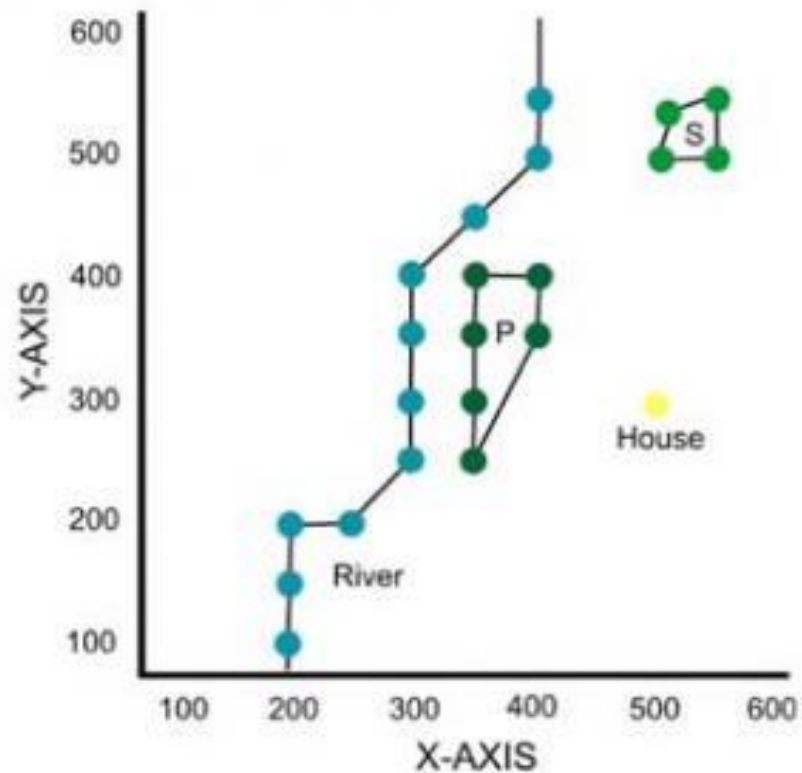
Petr Kubíček

kubicek@geogr.muni.cz

**Laboratory on Geoinformatics and Cartography (LGC)
Institute of Geography
Masaryk University
Czech Republic**

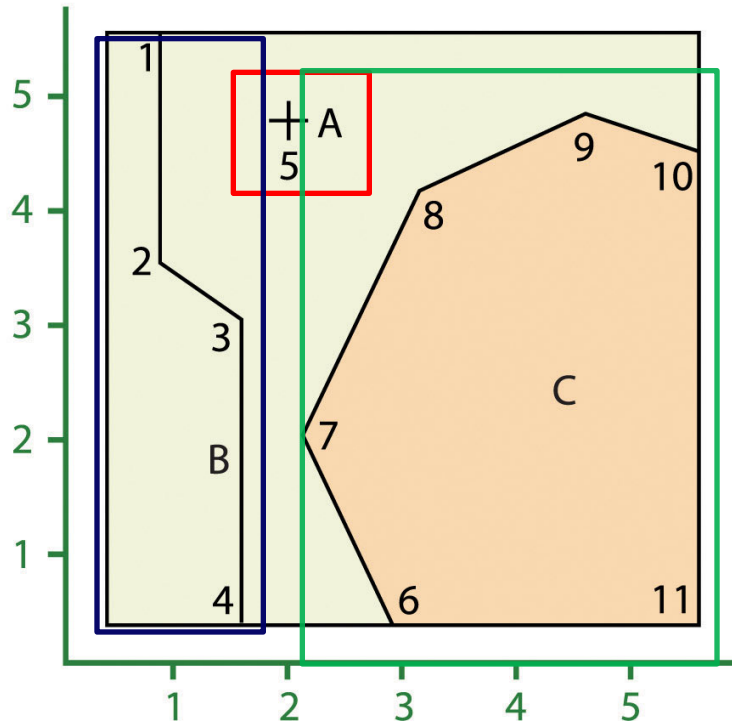
(2) RASTER REPRESENTATION

(3) VECTOR REPRESENTATION

Vektor – špagetový model

A, 1 (identifier of the point and the number of vertex)
2, 4.7

B, 4 (identifier of the line and number of vertex)
1, 5.6
1, 3.5
1.6, 3
1.6, 0.4

C, 6 (identifier of polygon and number of vertex)
3, 0.4 (coordinates of the first vertex)
2.2, 2
3, 4.3
4.8, 4.8
5.6, 4.4
5.6, 0.4
3, 0.4 (coordinates of the first vertex again)

Topologický datový model

- V tomto modelu každá linie začíná a končí v bodě nazývaném **uzel - node**.
- **Dvě linie se mohou** protínat opět jenom v uzlu. Každá část linie je uložena s odkazem na uzly a ty jsou uloženy jako soubor souřadnic x,y. Ve struktuře jsou ještě **uloženy identifikátory označující pravý a levý polygon vzhledem k linii**. Tímto způsobem jsou zachovány základní prostorové vztahy
- **Použitelné pro analýzy**. Navíc tato topologická informace umožňuje body, linie a polygony uložit v neredundantní podobě (bez opakovaného zápisu).

Soubor topologických vztahů

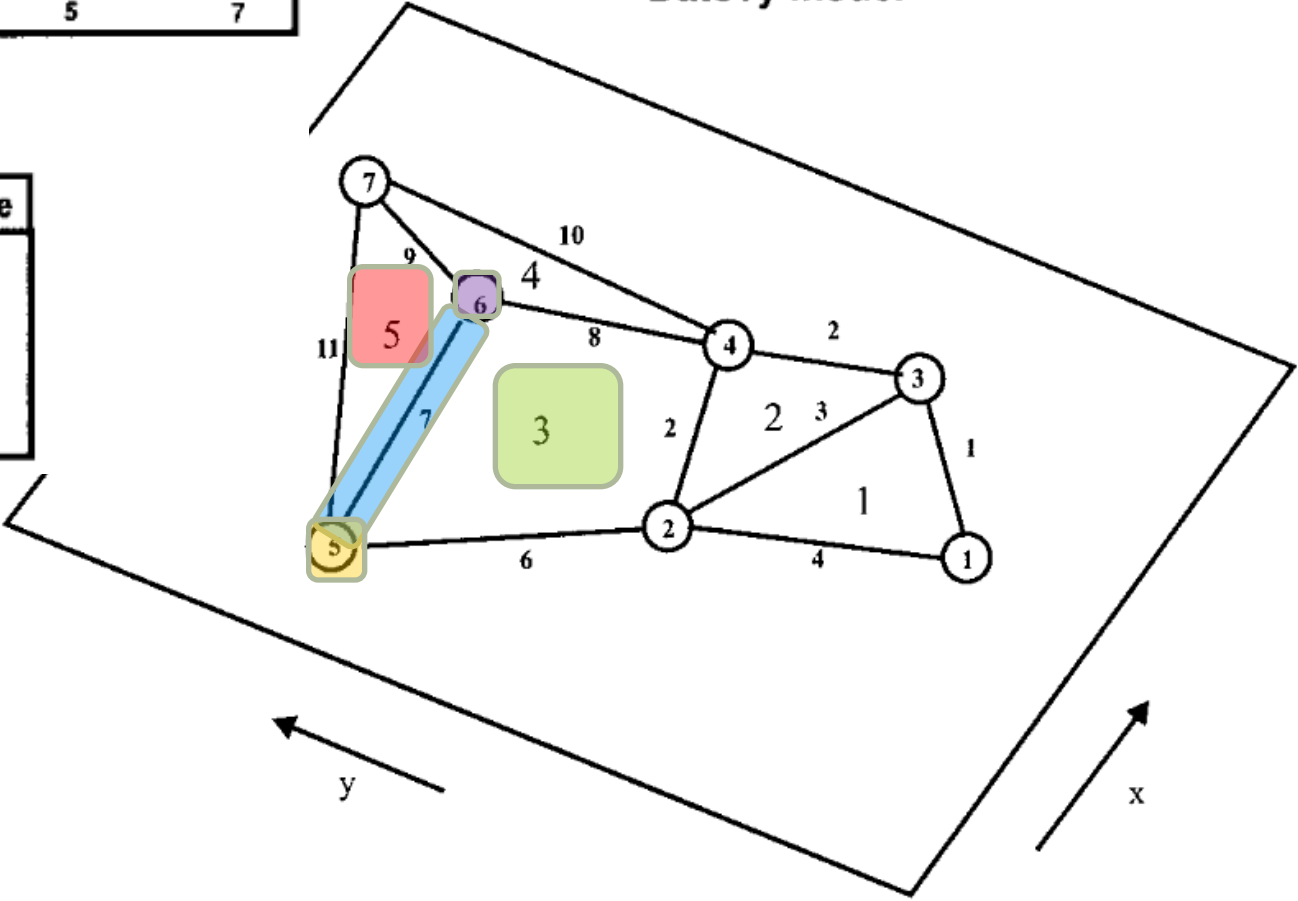
Hrana	Pravý Polygon	Levý Polygon	Počátek v bodě	Konec v bodě
1	1	0	3	1
2	2	0	4	3
3	2	1	3	2
4	1	0	1	2
5	3	2	4	2
7	3	5	5	6
9	4	5	7	6
10	0	4	7	4
11	5	0	5	7

Soubor souřadnic bodů

Uzel	X souřadnice	Y souřadnice
1	23	8
2	17	17
3	29	15
4	26	21
5	8	26
6	22	30
7	24	36

Datový model

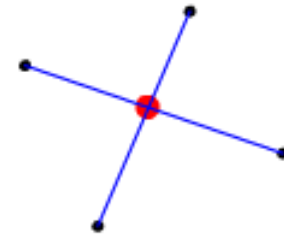
Vektorová reprezentace - topologie

- **Topologie je matematický způsob, jak explicitně vyjádřit prostorové vztahy mezi jednotlivými geometrickými objekty.**
- **Proč vůbec topologie? Má jisté výhody, například:**
  - Umožní ukládat data efektivněji.
  - Mnoho analýz v GIS využívá pouze topologické a nikoli geometrické vztahy.
- **Důvod pro využívání topologie (ESRI 1995):**
- "Topology is useful in GIS because many **spatial modeling operations don't require coordinates, only topological information**. For example, to find an **optimal path between two points** requires a **list of the arcs** that connect to each other and the **cost to traverse each arc in each direction**. Coordinates are only needed for drawing the path after it is calculated."

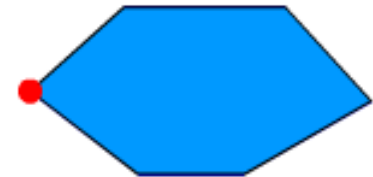
Tři základní topologické koncepty

- **Konektivita** – dvě linie se na sebe napojují v uzlech.
- **Definice plochy** – linie, které uzavírají nějakou plochu, definují polygon.
- **Sousednost** - linie mají směr a nesou informaci o objektech nalevo a napravo od nich.

Konektivita

Definice plochy

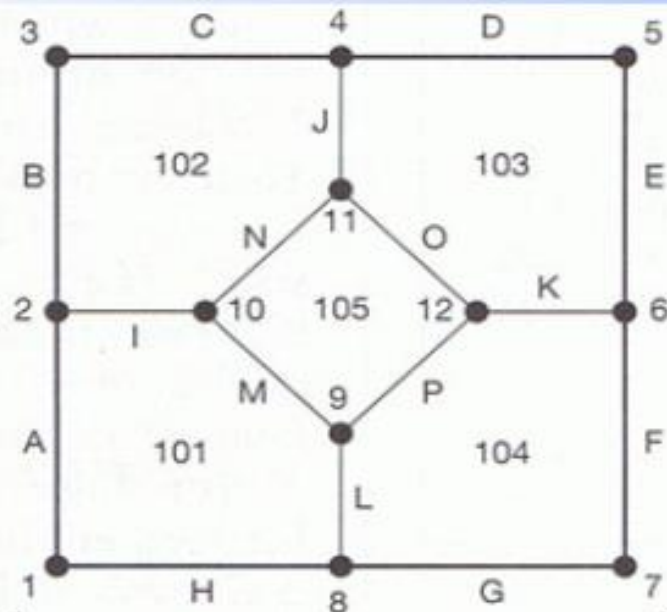
Princip okřídlené hrany:

Kahoot 😊

Node file		
ID	X	Y
1	0	0
2	0	10
3	0	20
⋮	⋮	⋮
12	14	10

Polygon structure file	
ID	Chain/Segment list
101	A, I, M, L, H
102	B, C, J, N, I
103	D, E, K, O, J
104	F, G, L, P, K
105	M, N, O, P

Chain/Segment file					
ID	Start-node	End-node	Left-poly	Right-poly	Length
A	1	2	Outside	101	10
B	2	3	Outside	102	10
C	3	4	Outside	102	10
⋮	⋮	⋮	⋮	⋮	⋮
P	12	9	104	105	4

Polygon attribute file		
ID	VAR 1 (Name)	VAR 2 (Area)
101	Cars	96
102	Cars	96
103	Staff	96
104	Buses	96
105	Info kiosk	16

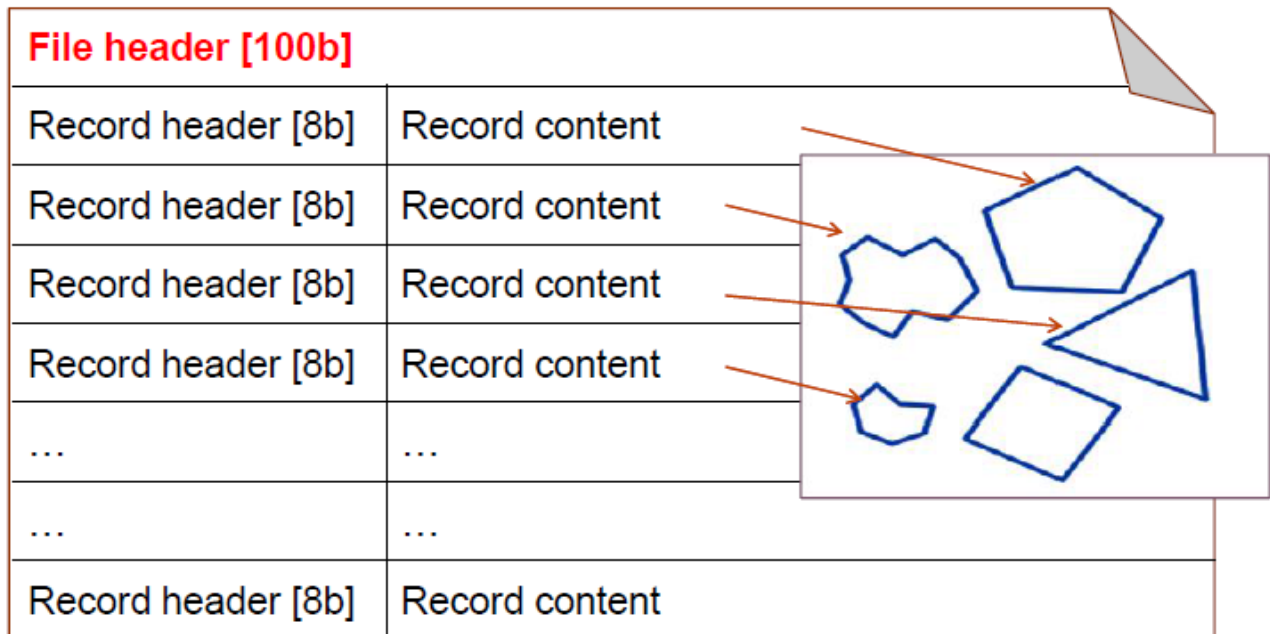
DÚ=ArcGIS Shapefile

- Jeden soubor obvykle reprezentuje jeden typ mapového prvku, např. silnice, jezera, obce
- Shapefile specifikuje i další pomocné soubory.
- „**Jméno.přípona**“ prefix zůstává stejný, přípona se mění:
- **Povinné**
  - **.shp** – samotný hlavní soubor s geodaty (geometrie).
  - **.shx** – indexový soubor (posun vůči počátku souboru, délka záznamu).
  - **.dbf** – soubor s atributy resp. popisné data.
- **Nepovinné**
  - **.prj** – zdrojový souřadnicový systém.
  - WKT-string
GEOGCS["GCS_WGS_1984",DATUM["D_WGS_1984",SPHEROID["WGS_1984",6378137,298.257223563]],PRIMEM["Greenwich",0],UNIT ["Degree",0.017453292519943295]]
  - **.cpg** – specifikuje kódování v dbf souboru.
  - UTF-8.

Struktura *.SHP

- Geometrický prvek v záznamu - **shape**
- Samotnou geometrii shape ukládá jako **sekvenci bodů** (např. GPS souřadnic).
- Nedefinuje topologickou strukturu.
- Jeden záznam shape – jeden řádek v attributech.

Point

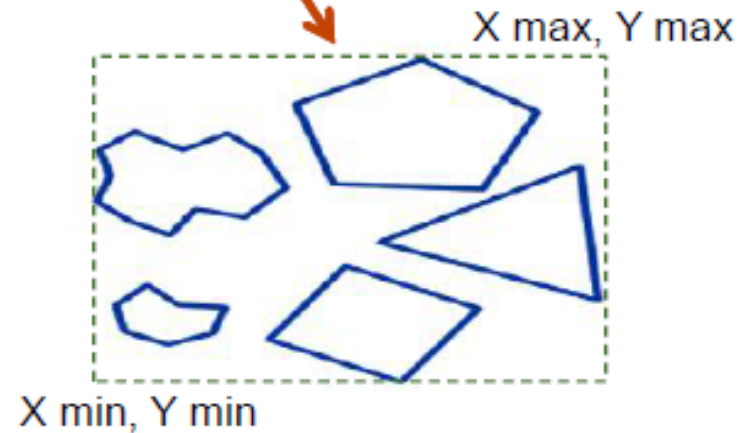

Hlavička souboru *.SHP

0	4	24	28	32	36	68	84
int	int	int	int	int	4 x double	2x double	2 x double
File code vždy 94440	nepouž.	délka souboru	verze	Typ shape	MBR X min Y min X max Y max	Z min Z max	M min M max

0	NullShape	15	PolygonZ
1	Point	18	MultiPointZ
3	PolyLine	21	PointM
5	Polygon	23	PolyLineM
8	MultiPoint	25	PolygonM
11	PointZ	28	MultiPointM
13	PolyLineZ	31	MultiPatch

Hlavička/obsah záznamu

File header [100b]

Record header [8b]

Record content

Record header [8b]

Record content

0	4
int	int
číslo záznamu	délka záznamu

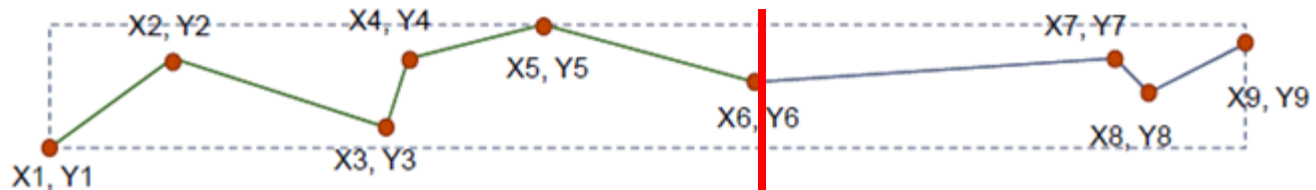
File header [100b]

Record header [8b]

Record content

0	4	36	40	44	X	EOF
int	4 x double	int	int	Int[]	Point[] (2 x double na 1 bod)	
Shape type	MBR	Počet částí	Počet bodů	Indexy na části	Body	$X = 44 + 4 * \text{počet částí}$

3	Xmin, Ymin, Xmax, Ymax	2	9	[0,5]	[X1,Y1], [X2,Y2], ..., [X6,Y6],..., [X9,Y9]

Atributová data *.dbf

- Standartní DBF soubor (tabulka)
- Ke každému záznamu existuje právě jeden řádek v tabulce ve stejném pořadí jako ve zdrojovém shapefile.
- Stejný prefix jako zdrojový shapefile.
- Kódování uloženo v **.cfg** souboru.
- Velké množství dat, redundance.

	SHAPE_ID	LINK_ID	ST_NAME	FEAT_ID	ST_LANGCD	NUM_STNM	ST_NM_F
▶	0	565809744	CINGROVA	1248477527	CZE	2	
	1	565809752		0		0	
	2	565809753	CINGROVA	1248477527	CZE	2	
	3	565809754		0		0	
	4	565809755	CINGROVA	1248477527	CZE	2	
	5	565809756	CINGROVA	1248477527	CZE	2	
	6	565809757	56	1410701498	CZE	2	
	7	565809760	56	1410701498	CZE	2	

Shapefile - shrnutí

+ **výhody**

- Neukládá topologii dat
- Snadná editace bodů
- Rychlá vizualizace geodat
- Jednoduše pochopitelná struktura
- Podpora v GIS softwarech
- Snadná projekce do jiných souřadnicových systémů

- **výhody**

- Neukládá topologii dat
- Redundance dat (např. body sousedících polygonů)
- Manipulace s detailní shapefile (až 100MB soubor) je pomalá.
- Špatná podpora Unicode.

Vektorová data

Výhody

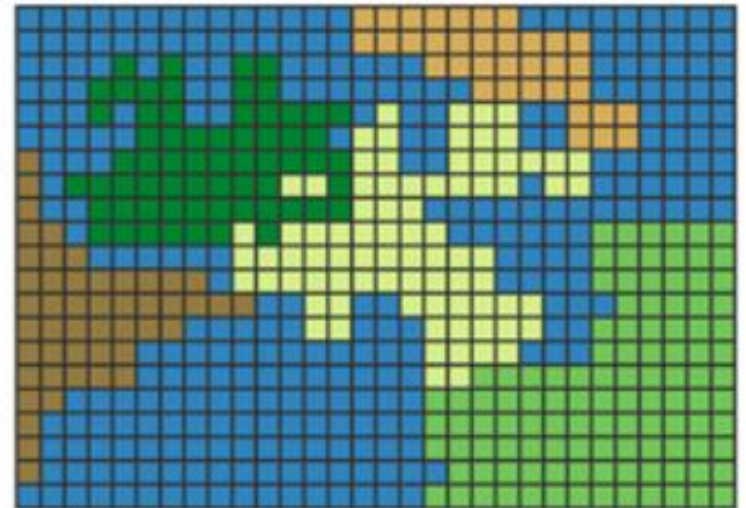
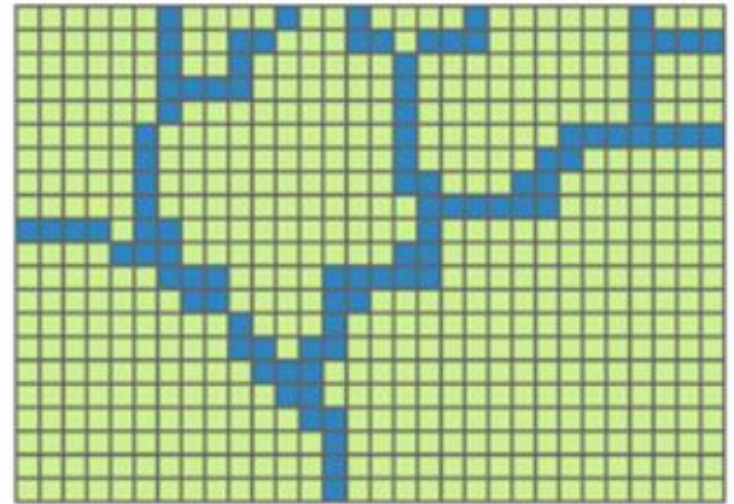
- lze pracovat s jednotlivými objekty jako se samostatnými celky;
- menší náročnost na paměť;
- dobrá reprezentace jevové struktury dat;
- **vysoká geometrická přesnost**
- kvalitní grafika, přesné kreslení, znázornění blízké mapám;
- jednoduché vyhledávání, úpravy a generalizace objektů a jejich atributů.

Nevýhody

- výpočtová náročnost (problémy při náročných analytických operacích);
- komplikovanost datové struktury;
- složitější odpovědi na polohové dotazy;
- obtížná tvorba překryvů vektorových vrstev (overlay)
- problémy při modelování a simulaci jevů.

Vektor vs. rastr

Rastrová reprezentace

- **Zaměřuje se na lokalitu jako na celek**
- **Používá se pro reprezentaci jevů, které plošně pokrývají celou oblast, případně se i spojitě mění.**
- **Používá se i pro rasterizované vektorové vrstvy, pokud je následná analýza jednodušší nad rastrem.**
- **RAVE - VERA**

Rastrová reprezentace

- Základním stavebním prvkem je u rastrové struktury tzv. **buňka** (cell, pixel).
- Buňky jsou organizovány do **mozaiky**.
- Jednotlivé buňky obsahují **hodnoty** (values).
- **Typy tvarů buněk:**
  - čtvercová buňka (lattice, grid)
  - trojúhelníková buňka,
  - hexagonální buňka.

Typy rastrové reprezentace

Rastrovou reprezentaci můžeme rozlišit podle způsobu dělení prostoru na:

- **pravidelné (regular) - všechny buňky mají stejnou velikost a tvar.**
  - jednodušší pro ukládání a zpracování údajů, zabírají ovšem na disku mnoho místa.
- **nepravidelné (irregular) - velikost i tvar jednotlivých buněk se liší.**
  - mohou mnohem lépe reprezentovat danou lokalitu (příklad roviny + zvlněná krajina),
  - zpracovávání je algoritmicky i výpočetně náročné. Hlavně pro DMR.

Typy mřížky

Nejčastěji se používá čtvercová mřížka:

- je kompatibilní s datovými strukturami programovacích jazyků používaných pro tvorbu GIS software,
- je kompatibilní s mnoha zařízeními pro vstup a výstup dat (monitory, scannery, plottery),
- je kompatibilní s **kartézským (pravoúhlým) souřadnicovým systémem**.

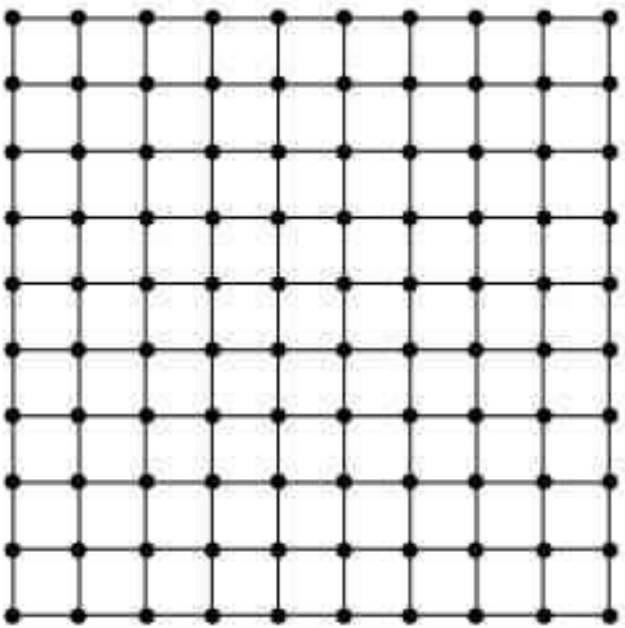
Trojúhelníková mozaika

- jednotlivé buňky nemají stejnou orientaci – výhoda při reprezentování digitálního modelu reliéfu (terénu), kde je každému vrcholu o souřadnicích x, y přiřazena funkční hodnota z (výška $z = f(x, y)$).
- Jednotlivé trojúhelníky pak implicitně obsahují údaje o svém sklonu a směru tohoto sklonu.

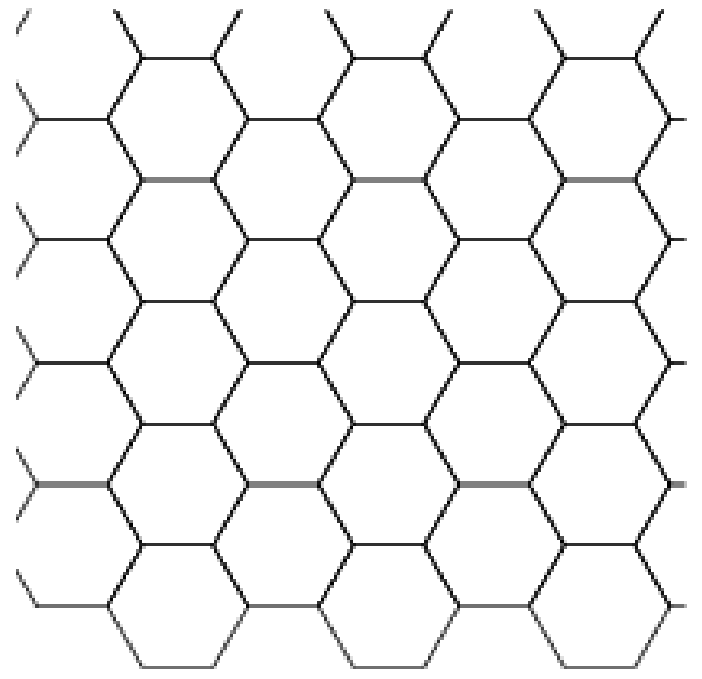
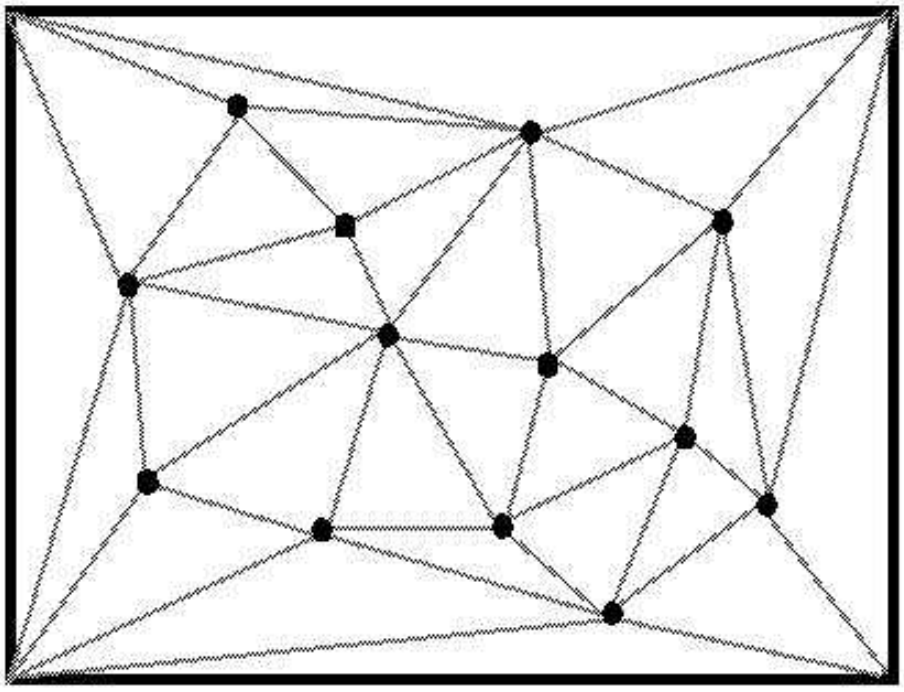
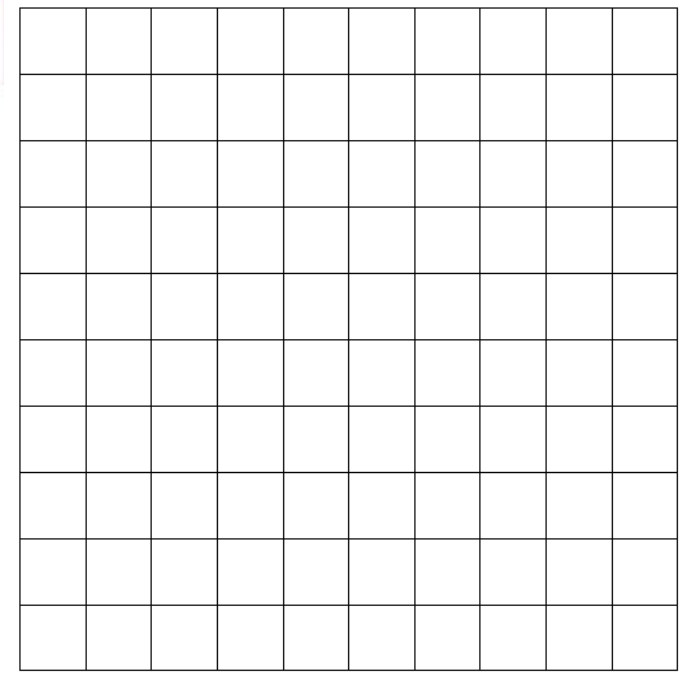
Hexagonální mozaika

- středy všech sousedních buněk jsou ekvidistantní (stejně od sebe vzdálené), což je výhodné pro některé analytické funkce (např.: paprskové vyhledávání).

Lattice Network

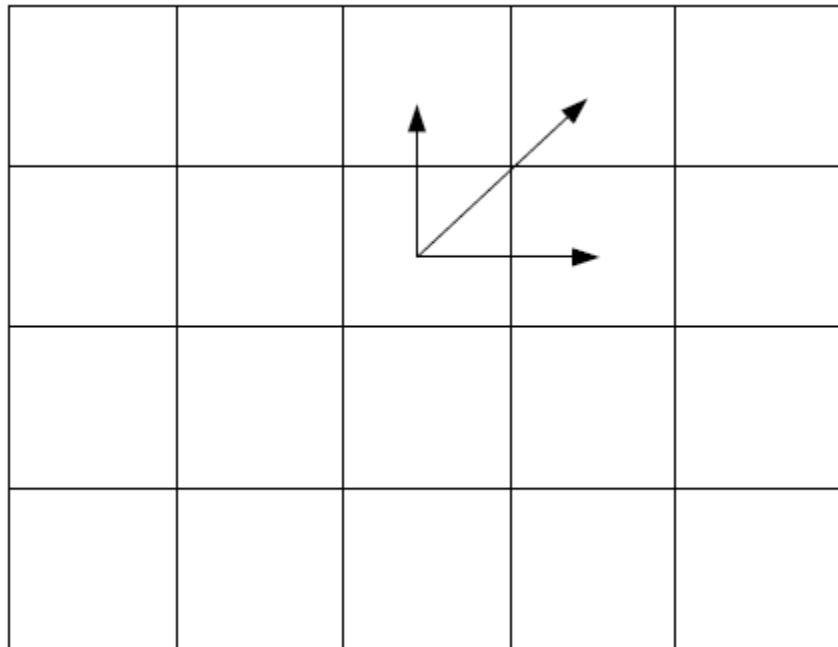

10 x 10 Grid

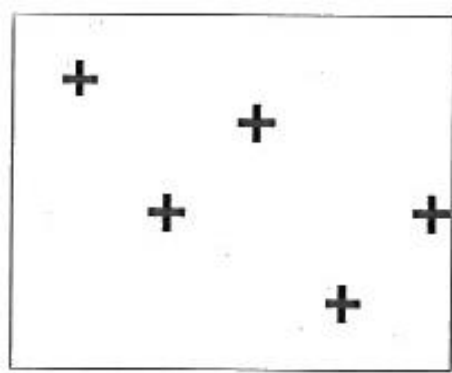
Topologie v rastru

- **Topologie je v rastrovém modelu definována implicitně (je jasné, kdo je čí soused), tudíž není nutné ji explicitně ukládat jako pro vektorový model!**

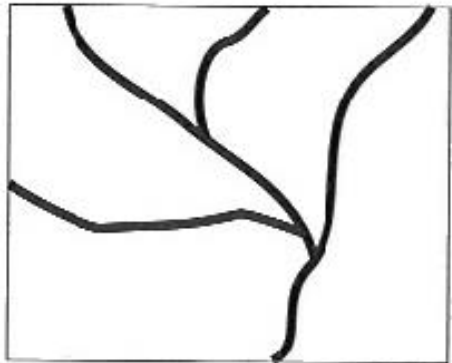
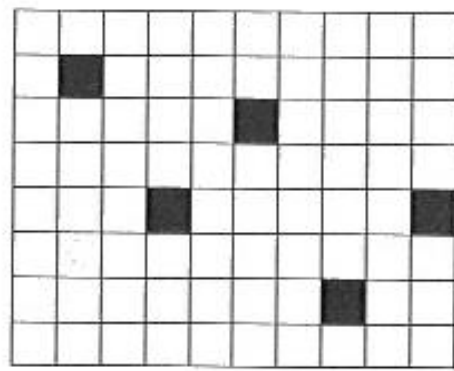

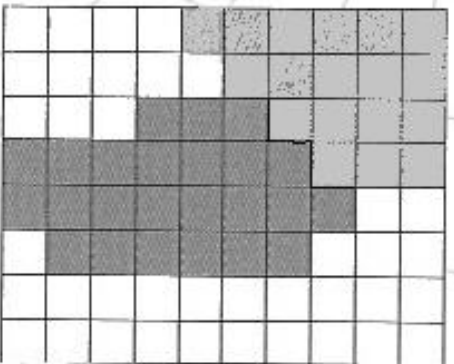
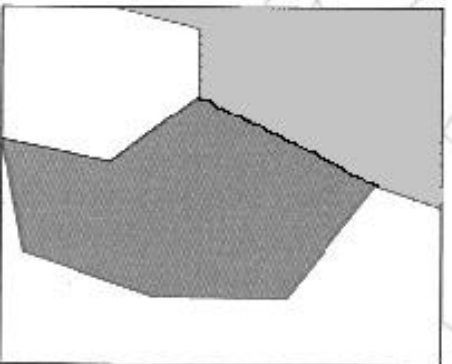
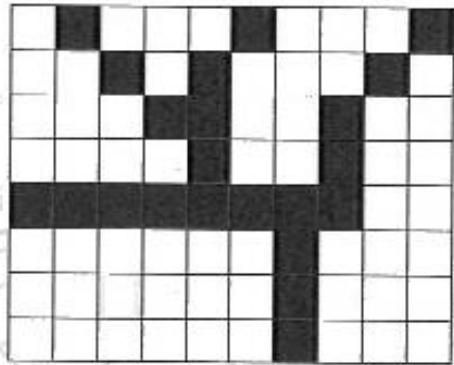
Reprezentace geometrie v rastru

Point features represented in a grid.

Linear features represented in a grid.

- **rastrová datová struktura může nést informace o bodech, liniích a plochách.**
- **Odlišné možnosti převodu mezi vektorem a rastrem.**

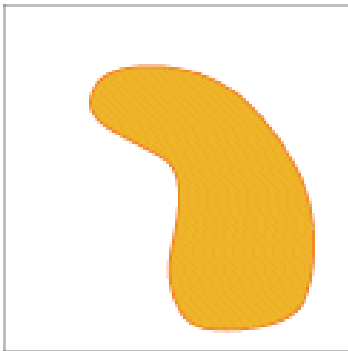

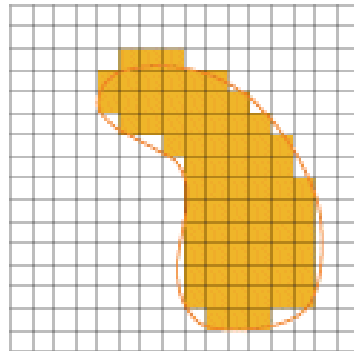
Faktory ovlivňující vyjádření v rastru - rozlišení

- Vliv velikosti buňky ($\sim$ rozlišení) na tvar objektů (+ a -)

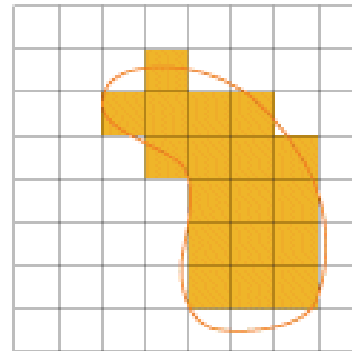
71 m²
polygon

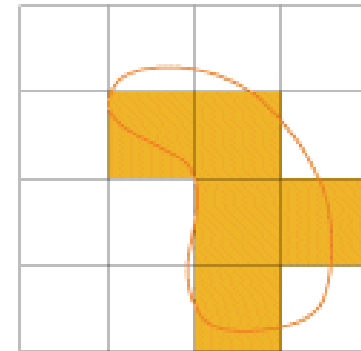
73 m²
1 m cell
16 x 16 cells

72 m²
2 m cell
8 x 8 cells

80 m²
4 m cell
4 x 4 cells

PRO

- Smaller cell size
- Higher resolution
- Higher feature spatial accuracy

PROTI

- Larger cell size
- Lower resolution
- Lower feature spatial accuracy

PROTI

- Slower display
- Slower processing
- Larger file size

PRO

- Faster display
- Faster processing
- Smaller file size

Faktory ovlivňující vyjádření v rastru

způsob přiřazení hodnot zobrazovaného atributu (kvantitativní data) – při tvorbě modelu:

- jako bodová hodnota změřená **kdekoli v ploše buňky**
- jako **aritmetický průměr** u několika bodových měření
- jako **vážený aritmetický průměr**, kde váhou je plošný rozsah jednotlivých hodnot
- jako **maximální nebo minimální hodnota atributu** v ploše buňky
- jako hodnota atributu **s největší váhou** (i pro kvalitativní).

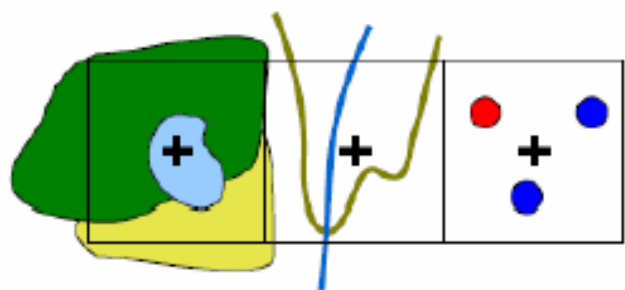
datové rozlišení („barevná hloubka“ rastru):

- **binární rastr** (0x1, výskyt x nevýskyt) – záznam 1 bitem.
- **8bitový rastr** – 256 různých celočíselných hodnot, záznam 1 bajtem.
- **24bitový rastr** – 1,6 milionu různých celočíselných hodnot, 3 bajty.
- **kontinuální rastr** – hodnoty v reálných číslech, záznam 4 nebo 6 bajty.

Řešení konfliktů

Problém - **jedna výsledná buňka obsahuje více různých objektů**. Pro řešení této se používají 3 základní metody, z čehož **první dvě se používají pro převod bodů, linií i polygonů** a zbývající jen pro **převod polygonů**:

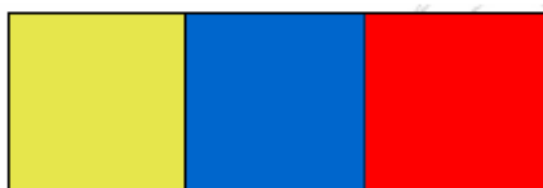
- **Metoda dominantního typu** vychází z principu, že u buňky, do které zasahuje více objektů, se vyjádří podíl její plochy, zabíraný každým z objektů a hodnota objektu s největším podílem je pak buňce přiřazena (u bodů a linií se podíl plochy nahrazuje počtem a příp. délkou objektů, které buňka obsahuje).
- **Metoda nejdůležitějšího typu** buňce přiřadí hodnotu, která je považovaná za nejdůležitější z hlediska aplikace.
- **Metoda centroidu**, buňka má přiřazenou hodnotu definovanou polohou jejího středu při průmětu do vektorové reprezentace.

Dominantní typ

Nejdůležitější typ

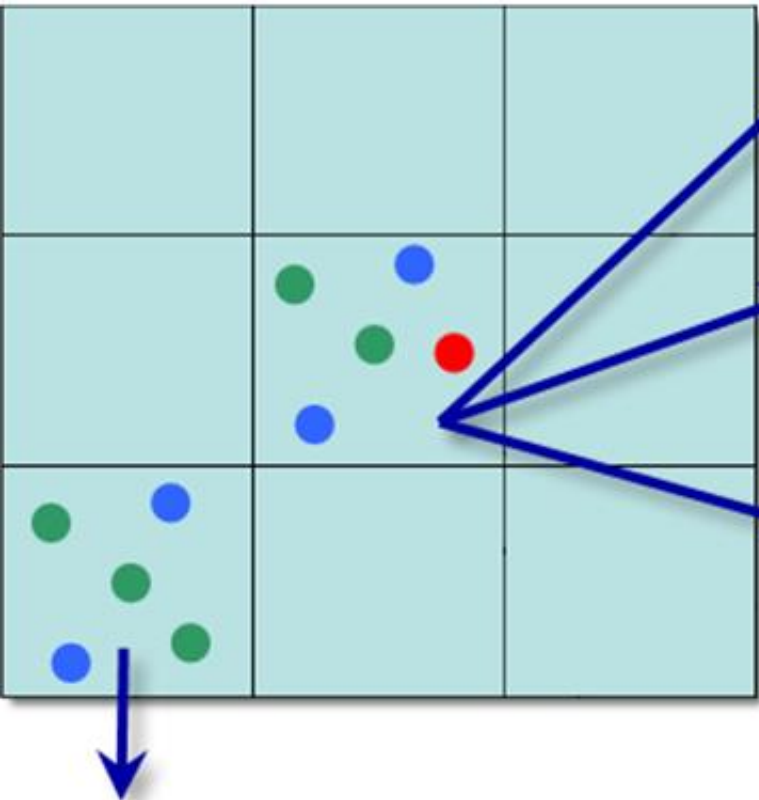

Centroidy

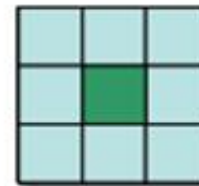

Příklady – pravidla pro rasterizaci bodů v ArcGIS

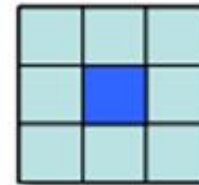

FID	Attribute
1	Green
2	Red
3	Blue
4	Blue
5	Green

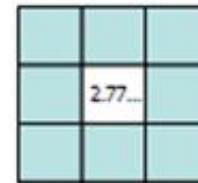
Field = Attribute
 Method = MOST_FREQUENT
 Priority = NONE
 Outcome = Green
 Reason = Lowest FID

FID	Attribute	PriorityFID
1	Green	1
2	Red	1
3	Blue	1
4	Blue	3
5	Green	2

Field = Attribute
 Method = MOST_FREQUENT
 Priority = PriorityFID
 Outcome = Blue
 Reason = Highest priority

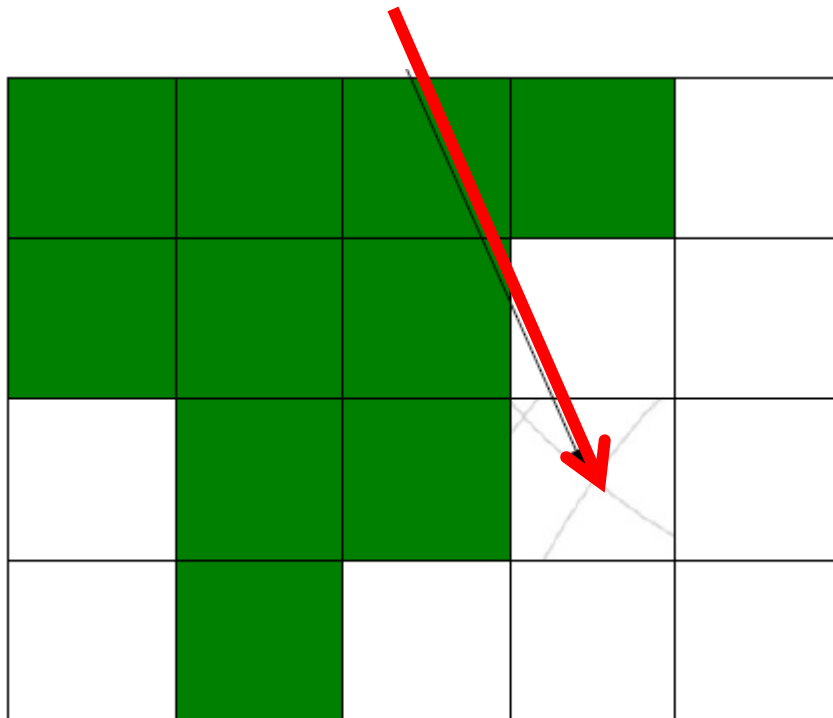
FID	ValueFID
1	1
2	8
3	5
4	3
5	2

Field = ValueFID
 Method = STANDARD_DEVIATION
 Priority = Ignored
 Outcome = 2.774887323379517
 Reason = Priority field is only used with MOST_FREQUENT

Prázdné buňky

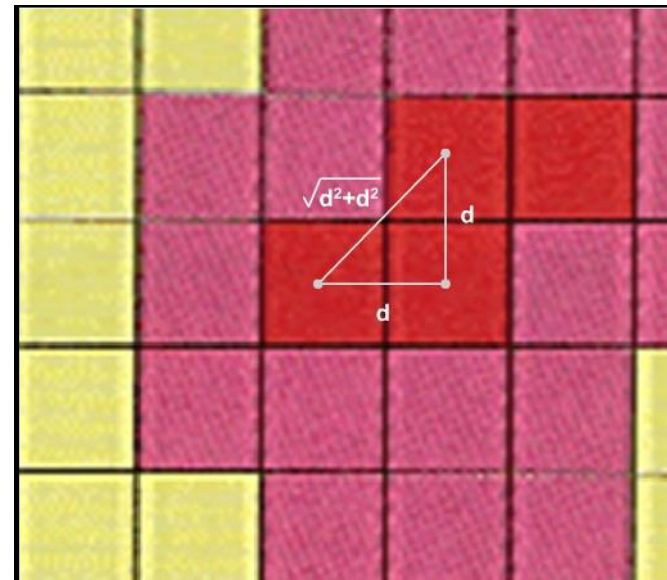
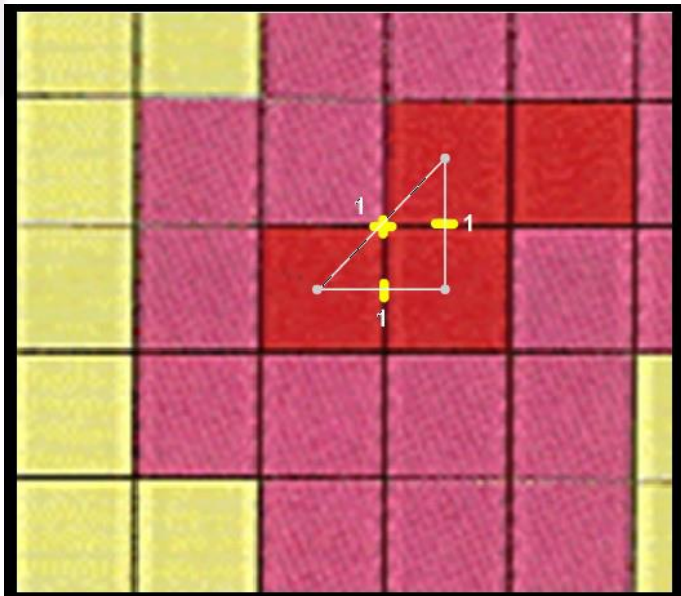
- Pokud je hodnota buňky definována jako prázdná (NoData), znamená to, že tato **buňka nese žádnou informaci o prostoru**, který reprezentuje.
- **0 je validní hodnota!**
- 999 obvykle použito pro No data

Metrika čtvercové mřížky

- V geometrii nastává problém metriky (způsob definice vzdálenosti dvou buněk) – odlišná vzdálenost středu čtverců.
- Euklidovská metrika

$$d = \sqrt{(x_A - x_B)^2 + (y_A - y_B)^2}$$

Rastrová data výhody a nevýhody

výhody

- jednoduchost datové struktury
- snadné překrývání a kombinace obrazů s různým obsahem
- rychlé dotazování
- snadná tvorba uživatelských nastaveb
- jednoduchá kombinace s jinými daty rastrové povahy (DPZ)
- snadné provádění analytických operací

nevýhody

- **značná paměťová náročnost (velký objem dat)**
- omezená přesnost, daná rozlišením rastru a orientací rastru (výpočty délek, vzdáleností, ploch ...)
- kvalita výstupů závislá na rozlišení rastru (nižší vizuální kvalita rastrových výstupů)
- nevhodnost pro síťové analýzy

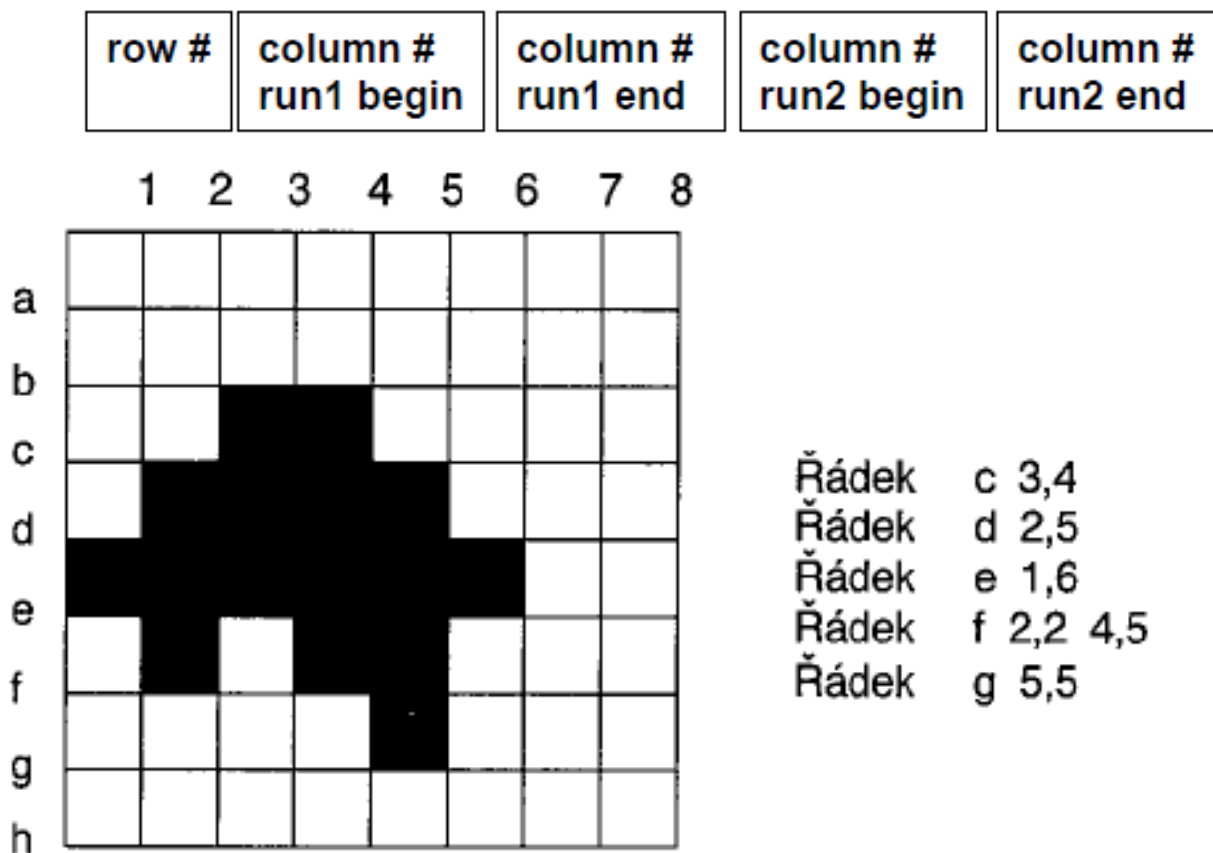
Kompresní techniky pro rastry

- **Ztrátové**
  - komprimují lépe než neztrátové
  - dochází ke ztrátě informace => někdy nevhodné!
- **Neztrátové**
  - Run Length Codes – RLC
  - Run Length Encoding – RLE
  - Čtyřstrom – QuadTree
  - Adaptivní komprese

Run Length Codes

- Definuje příslušnost buněk rastru k objektu po řádcích nebo sloupcích, přičemž udává jen **začátek a konec úseku buněk** v řádku či sloupci.
- Pro černobílé rastry

Run Length Encoding

- Využití maticového zápisu dat.
- Efektivní při rozsáhlých homogenních oblastech dat

1 1 1 1 5 5 9 9 9 9 9 9 9 2 9 9 9
(4 1)(2 5)(7 9)(1 2)(3 9)

- Heterogenní ☹

0 1 0 1 2 3 5 2 1 4
(1 0)(1 1)(1 0)(1 1)(1 2)(1 3)(1 5)(1 2)(1 1)(1 4)

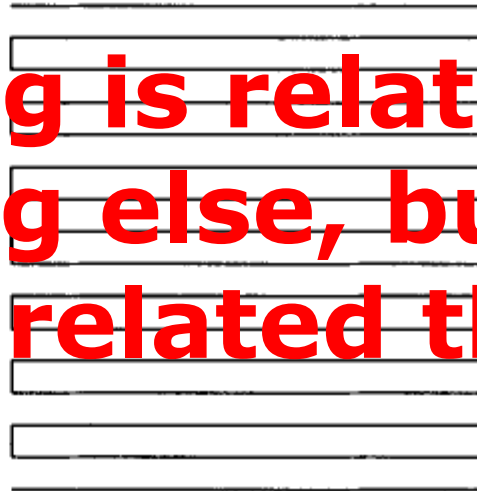
Jak zefektivnit kompresi?

Způsob procházení rastru

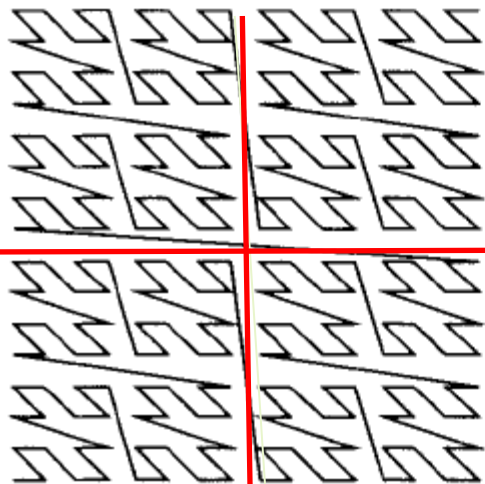
Everything is related with everything else, but near things are more related than distant things.

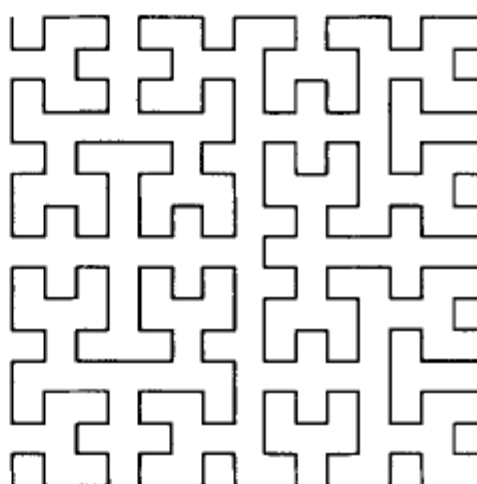
(a) Row Order

(b) Row-prime Order

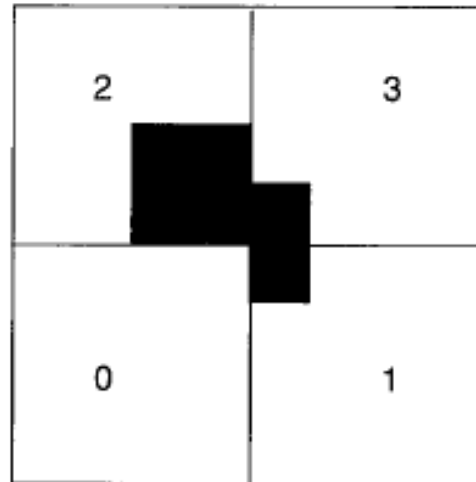
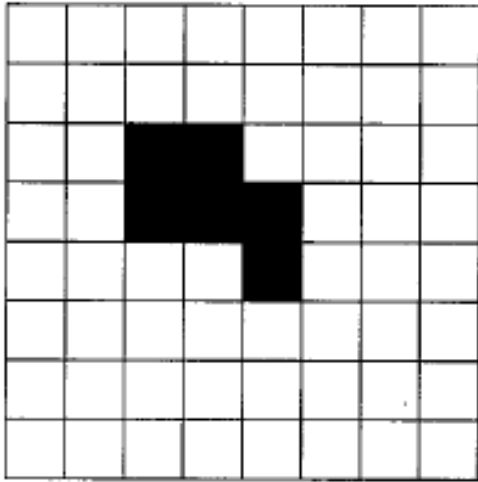
(c) Morton Order

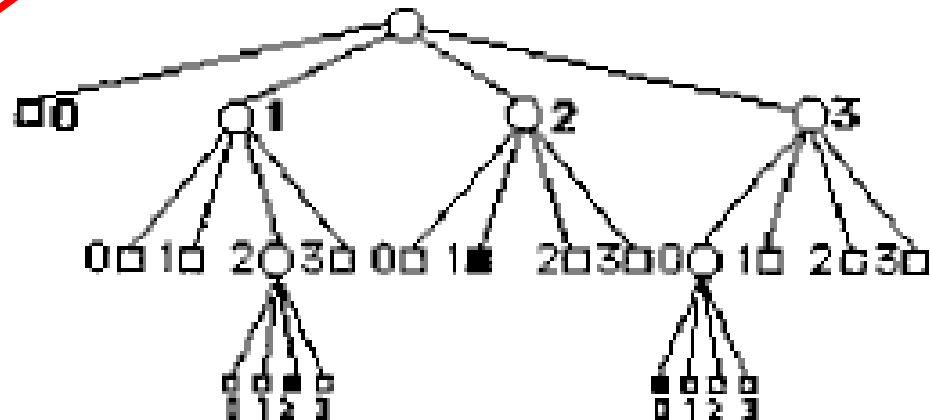
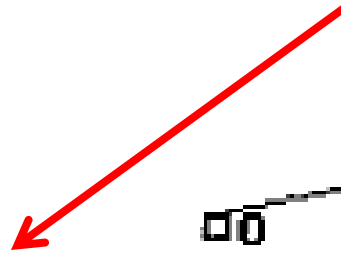
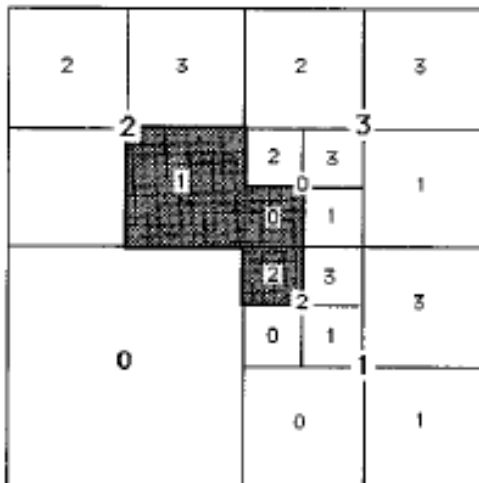
(d) Pi-Order

- A) a B) - alternativy postupného procházení.
- C) a D) - prostor vyplňující křivky (space-fill).
- B) a D) jsou více efektivní - souvislost s Toblerovým zákonem (First law of Geography, autokorelace).

Quad tree - čtyřstrom

- Hierarchické uložení
- Dělení kvadrantů až do doby, kdy jsou homogenní.

Adaptivní

- **Rozdělení dat do bloků využívajících metodu s nejvyšší účinností.**
- **Kombinace více metod v jedné datové sadě.**
- **Příklad – LZW(Lempel-Ziv-Welch) obecná komprese i pro neobrazové formáty.**
  - Princip spočívá v nahrazení vzorků vstupních dat binárními kódy proměnné (postupně rostoucí) délky.
  - Vstupní vzorky se překládají pomocí slovníku, který je průběžně doplňován o nové vzorky.
  - Délka slovníku je dána aktuálním počtem bitů použitých pro kódování.
  - Slovník přitom není zapisován do výstupních dat.